

دستبرد قانونی

تاراج اموال ایران در آمریکا

www.ketab.ir

مؤسسه همشهری

۱۳۹۵

دستبرد قانونی

تأراچ اموال ایران در آمریکا

زیر نظر: دکتر مهدی ذاکری

مجری طرح: دکتر محسن عبداللہی

با همکاری: دکتر زوبین نصیری محلاتی

دکتر علی نواری

با مقدمه‌ای از: دکتر سیدعباس عراقچی

ویراستار علمی: دکتر محمد جلالی

محققه‌ارایی: مهدی شیخ‌الاسلامی

تولید فنی: علی لبافی

چاپ اول زمستان ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: همشهری

عبداللهی، محسن، ۱۳۵۳ -	سرشناسی
ایران، قوانین و احکام	عنوان قرار دادی
دستبرد قانونی: تأراچ اموال ایران در آمریکا/محسن عبداللہی	عنوان و نام پدیدآور
نشر: همشهری، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
ش: ۱ - مصور (بخشی رنگی).	مشخصات ظاهری
۴-۲۷۵-۲۴۱-۹۶۴-۹۷۸	شابک
فصل اول: اموال ایران در آمریکا.	وضعیت فهرست نویسی
صادر در ۱۳۹۵	عنوان دیگر
Conflict of laws	موضوع
حق‌وق بین‌الملل خصوصی - ایران - سلب مالکیت	موضوع
Conflict of laws - Iran - Emancipation	موضوع
آرای حقوقی - ایالات متحده	موضوع
Judgments - United States	موضوع
ایران - روابط خارجی - ایالات متحده	موضوع
Iran - Foreign relations - United States	موضوع
ایالات متحده - روابط خارجی - ایران	موضوع
United States - Foreign relations - Iran	موضوع
ایالات متحده - دعاوی علیه ایران	موضوع
United States - Claims vs. Iran	موضوع
ایران - دعاوی علیه ایالات متحده	موضوع
Iran - Claims vs. United States	موضوع
KMH۴۰۰۶/۴۵۵ ۱۳۹۵	رده بندی کنگره
۳۴۵/۵۵۰۷۷۳	رده بندی دیویی
۴۵۳۸۱-۷	شماره کتابشناسی ملی

نشانی: تهران، خیابان ولی‌عصر (عج)، نرسیده

پارکوی، کوچه تورج، شماره ۱۴، طبقه دوم غربی

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۳، ۲۳۰۲۳۲۹۸، دورنگار: ۳۳۰۲۳۲۹۸

www.hamshahripub.ir
publication@hamshahri.org

انتشارات
همشهری

مقدمه ۱۳

طرح بحث ۱۷

فصل اول: روابط ایران و آمریکا: از مودت با پهلوی تا خصومت علیه انقلاب اسلامی

مبحث نخست: روابط گرم پهلوی دوم با آمریکا ۵۱

مبحث دوم: پیروزی انقلاب اسلامی: تیرگی روابط - اشغال سفارت: تشدید تیرگی روابط ۵۴

گفتار اول: روابط دولت موقت با آمریکا و تسخیر سفارت ۵۴

گفتار دوم: طرح دعوی آمریکا علیه ایران در دیوان بین‌المللی دادگستری ۶۰

الف) دعوی آمریکا در پاساژ ۶۰

ب) رسیدگی دیوان بین‌المللی دادگستری و صدور قرار دستور موقت ۶۱

ج) رسیدگی دیوان بین‌المللی دادگستری به احراز صلاحیت قضایی خود ۶۳

د) رسیدگی و صدور حکم در خصوص ادعای دولت آمریکا ۶۷

گفتار سوم: واقعیت پس ۷۳

مبحث سوم: تلاش برای ترمیم روابط: بیانیه‌های الجزایر و دعاوی دیپلمات‌های آمریکایی ۸۰

گفتار اول: بیانیه‌های الجزایر: ریشه‌ها و زمینه‌ها ۸۱

گفتار دوم: مسیر طی شده تا انعقاد بیانیه‌های الجزایر: شرح مباحث ۸۵

گفتار سوم: نگاهی مختصر به محتوای بیانیه‌های الجزایر ۹۹

الف) بیانیه کلی ۱۰۰

۱- مستندات تعهد ایالات متحده به لغو دعاوی اقامه شده علیه ایران ۱۰۲

۲- مستندات تعهد ایالات متحده به آزادی اموال و دارایی‌های ایران ۱۰۳

۳- مستند تعهد ایالات متحده به عدم مداخله در امور ایران ۱۰۷

۴- مستند تعهد ایالات متحده به لغو کلیه تحریم‌های تجاری علیه ایران ۱۰۷

۵- مستندات تعهد ایالات متحده به بازگشت دارایی‌های خانواده شاه ۱۰۸

۶- مستند تعهدات جمهوری اسلامی ایران ۱۱۰

۷- مستند تعهد مشترک طرفین ۱۱۱

ب) بیانیه حل و فصل دعاوی ۱۱۲

فهرست مطالب

۱۱۲	۱- ترکیب دیوان داوری ایران و ایالات متحده
۱۱۴	۲- صلاحیت دیوان داوری ایران - ایالات متحده
۱۱۶	۳- آیین دادرسی دیوان
۱۱۶	۴- ثبت دعاوی نزد دیوان
۱۱۷	۵- اجرای احکام صادره دیوان به نفع خواهان های آمریکایی و ایرانی
۱۱۹	۶- روند فعالیت دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده
۱۱۹	۶-۱- پرونده های رسیدگی شده
۱۲۱	۶-۲- پرونده های در جریان و معلق دیوان
۱۲۲	ج) اسناد بدهانه
۱۲۳	د) سایر اسناد بیانه های الجزایر
۱۲۴	هـ) ارزیابی و اثبات ادوات و اراضی به بیانه های الجزایر
۱۲۶	و) جایگاه بیانه های جزایر - مثال: یک معاهده در حقوق بین الملل
۱۲۷	گفتار چهارم: دعاوی دیپلماتیک علیه سائیت آمریکا در تهران علیه دولت ایران
۱۳۰	مبحث چهارم: اموال ایرانی واقع در آمریکا و مصونیت قضایی آنها
۱۳۱	گفتار اول: صدور دستور انسداد اموال و دارایی های ایرانی
۱۳۵	گفتار دوم: قانون اختیارات اقتصادی اضطراری بین المللی: ریشه ها و زمینه های تصویب
۱۳۹	گفتار سوم: اجرای ناقص تعهدات مالی بیانه های الجزایر از سوی ایالات متحده
۱۴۰	الف) سپرده ها و اموال بانکی
۱۴۱	ب) سایر اموال عینی
۱۴۲	ج) اموال دیپلماتیک و کنسولی
۱۴۴	د) اموال نظامی
۱۴۵	هـ) اموال تاریخی و فرهنگی
۱۴۹	و) اموال شاه و خانواده پهلوی
۱۵۰	ز) اموال بنیاد علوی، بانک ملی ایران و کلیه شرکت های تابعه آن
۱۵۵	ح) اموال قابل دسترسی بانک مرکزی در خاک آمریکا (بعد از انقلاب)
۱۵۷	گفتار چهارم: مصونیت قضایی اموال دولت ها در حقوق بین الملل
۱۵۷	الف) مصونیت اموال دولت ها از اقدامات اجرایی و تأمین

۱۶۳	ب) اموالی از دولت که مطلقاً از مصونیت برخوردار هستند.....
۱۶۴	۱- اموال و حساب‌های دیپلماتیک و کنسولی.....
۱۶۷	۲- اموال نظامی.....
۱۶۹	۳- اموال بانک مرکزی.....
۱۷۱	ج) مصونیت اموال علمی، فرهنگی و تاریخی دولت‌ها.....
۱۷۲	گفتار پنجم: مصونیت اموال ایرانی واقع در ایالات متحده از اقدامات اجرایی و تأمین.....
۱۷۲	الف) مصونیت اموال دیپلماتیک و کنسولی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷۵	ب) مصونیت اموال نظامی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷۶	ج) مصونیت اموال باستانی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷۷	د) مصونیت اموال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷۷	ه) مصونیت اموال جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷۸	مبحث پنجم: خاور میانه؛ دجله و رود کارون؛ ایران و آمریکا.....
۱۷۹	گفتار اول: حزب الله لبنان.....
۱۸۱	گفتار دوم: جهاد اسلامی فلسطین.....
۱۸۱	گفتار سوم: حرکت مقاومت اسلامی (حماس).....

فصل دوم: سلب مصونیت قضایی ایران به دلیل حمایت از گروه‌های مقاومت و جهادی

	مبحث نخست: اقدامات قانونگذاری آمریکا در راستای سلب مصونیت قضایی ایران و مغایرت آن با حقوق بین الملل.....
۱۸۸	گفتار اول: اقدامات تقنینی دولت آمریکا و استناد به آن علیه دولت ایران.....
۱۸۸	الف) قوانین مصونیت قضایی دولت در نظام حقوقی آمریکا و اصلاحیه سال ۱۹۹۶ قانون مصونیت حکام خارجی.....
۱۹۱	ب) سبب دعوا و تشریفات دادرسی‌های غیابی علیه جمهوری اسلامی ایران.....
۱۹۱	۱- سبب دعوای طرح شده علیه دولت جمهوری اسلامی ایران.....
۱۹۶	۲- دادرسی‌های غیابی علیه ایران.....
۱۹۶	۱-۲- شرایط دادرسی‌های غیابی علیه ایران.....
۱۹۷	۲-۲- ادله اثبات و شرایط صدور حکم غیابی علیه ایران.....
۱۹۹	۳-۲- خسارات و محکوم به احکام غیابی.....

فهرست مطالب

ج) تسهیل دادرسی‌های ضد ایرانی در مصوبه سال ۲۰۰۸ کنگره ایالات متحده.....	۲۰۰
۱- تعیین سبب دعوا و انواع خسارات قابل مطالبه.....	۲۰۰
۲- تغییر در شرایط خواهان‌های دعوا.....	۲۰۲
۳- پیش‌بینی قرار تأمین خواسته.....	۲۰۳
۴- گسترش دامنه اموال قابل توقیف به منظور اجرای احکام.....	۲۰۴
۵- تأثیر قانون سال ۲۰۰۸ نسبت به قضایای سابق.....	۲۰۴
د) الگوگیری دولت کانادا از اقدامات تقنینی آمریکا.....	۲۰۶
گفتار دوم: حقوق و تعهدات دولت‌ها در مصونیت قضایی از صلاحیت محاکم و نقض مصونیت دولت ایران توسط آمریکا.....	۲۱۰
الف) اصل مصونیت دولت از صلاحیت محاکم قضایی.....	۲۱۱
۱- مبانی مصونیت قضایی دولت‌ها.....	۲۱۲
۲- نظریه‌های عدم بر مبنای مصونیت قضایی.....	۲۱۲
۱-۲- نظریه مصونیت قضایی دولت‌ها.....	۲۱۳
۲-۲- نظریه مصونیت قضایی دولت‌ها.....	۲۱۴
۳-۲- دکترین عمل دولت.....	۲۱۵
ب) استثنائات اصل مصونیت دولت از صلاحیت محاکم قضایی.....	۲۱۶
۱- انصراف از مصونیت در قبال صلاحیت محاکم.....	۲۱۶
۱-۱- اعلام رضایت.....	۲۱۶
۲-۱- داوری.....	۲۲۰
۳-۱- مداخله در جریان رسیدگی.....	۲۲۴
۴-۱- دعاوی متقابل.....	۲۲۸
۲- اعمال تجاری دولت.....	۲۳۲
۱-۲- شناسایی اعمال تجاری.....	۲۳۳
۲-۲- عدم مصونیت قضایی دولت‌ها در اعمال تجاری.....	۲۳۷
۳- قراردادهای استخدام.....	۲۴۷
۴- اموال منقول و غیر منقول.....	۲۵۲
۵- مشارکت در شرکت‌ها یا نهادهای جمعی دیگر.....	۲۵۷
۶- مالکیت فکری و صنعتی.....	۲۶۰
۷- کشتی‌های دولتی.....	۲۶۳
۸- شبه جرم‌ها.....	۲۷۰
۱-۸- مبنای حقوقی عدم مصونیت از صلاحیت محاکم در شبه جرم‌ها.....	۲۷۰
۲-۸- عدم مصونیت قضایی دولت در شبه جرم‌ها.....	۲۷۱

فهرست مطالب

ج) مشروعیت اقدامات تقنینی آمریکا از منظر قواعد مصونیت قضایی دولت در حقوق بین الملل	۲۷۸
مبحث دوم: طرح دعاوی حقوقی و صدور احکام قضایی علیه ایران بر خلاف حقوق بین الملل.....	۲۸۰
گفتار اول: پیشینه دعاوی مطروحه و احکام صادر شده علیه دولت جمهوری اسلامی ایران	۲۸۰
الف) قضایایی که خواهان های آن ایرانی هستند	۲۸۷
ب) قضایایی که در آن دولت ایران بابت اقدامات گروه های جهادی مسئول شناخته شده است.....	۲۸۹
ج) قضایایی که در آن دولت ایران بابت اقدامات گروه القاعده مسئول شناخته شده است.....	۳۰۶
گفتار دو: مغایرت احکام صادر شده علیه دولت جمهوری اسلامی ایران با حقوق بین الملل.....	۳۱۸
الف) معیار انتساب اعمال گروه های غیردولتی به دولت توسط محاکم ایالات متحده	۳۱۸
۱- روم تبعیت دادگاه های ایالات متحده از حقوق مسئولیت بین المللی دولت در رسیدگی به شبه جرم های	
فرا سرزده ای دولت خارجی.....	۳۱۸
۲- معیار انتساب اعمال گروه های خصوصی به دولت در حقوق مسئولیت بین المللی دولت.....	۳۲۴
۱-۲- عمل اشخاص خصوصی طبق دسته خاص دولت.....	۳۲۶
۲-۲- عمل تحت هدایت و کنترل دولت.....	۳۲۷
۱-۲-۲- کنترل مؤثر: معیار مورد قبول ایران: ان المللی دادگستری.....	۳۲۸
۲-۲-۲- کنترل کلی: معیار نوظهور.....	۳۲۹
۳-۲-۲- چالش های میان دو معیار کنترل در خصوص الملل.....	۳۳۳
۳- مغایرت معیار انتساب در حقوق ضد تروریسم ایالات متحده با حقوق بین الملل.....	۳۴۲
۱-۳- مغایرت معیار حمایت مادی با حقوق بین الملل.....	۳۴۲
۲-۳- مغایرت اعمال تئوری نیانی مدنی با حقوق بین الملل.....	۳۴۸
ب) صدور خسارت تنبیهی علیه ایران بر خلاف حقوق مسئولیت بین الملل	۳۵۱
۱- خاستگاه، ماهیت و هدف خسارات تنبیهی در نظام حقوقی کامن لا.....	۳۵۱
۱-۱- خسارات تنبیهی در حقوق انگلستان.....	۳۵۱
۲-۱- خسارات تنبیهی در ایالات متحده آمریکا.....	۳۵۵
۲- خسارات تنبیهی در حقوق بین الملل.....	۳۶۱
مبحث سوم: اتخاذ اقدامات تقنینی و اجرایی علیه اموال دولت جمهوری اسلامی ایران در	
آمریکا و مغایرت آن با حقوق بین الملل.....	۳۷۱
گفتار اول: اموال دولت ایران و اجرای احکام صادر شده در دادگاه های ایالات متحده.....	۳۷۱
الف) اقدامات خواندگان برای توقیف اموال ایران در خاک ایالات متحده	۳۷۱

ب) پرداخت محکوم به احکام صادره طبق ماده ۲۰۰۲ قانون حمایت قربانیان قاچاق و خشونت.....	۳۷۳
ج) اقدامات اجرایی طبق ماده ۲۰۱ قانون بیمه خطرات ناشی از تروریسم.....	۳۷۵
گفتار دوم: مشروعیت اقدامات تقنینی و اجرایی آمریکا در قبال اموال ایران از منظر قواعد حقوق بین الملل.....	۳۹۱

فصل سوم: اقدامات متقابل؛ واکنش حقوقی ایران در قبال نقض حقوق بین الملل توسط آمریکا

مبحث نخست: مستندات، تشریفات و پیشینه دعاوی مطروحه و احکام صادره علیه ایالات متحده در دادگاه‌های جمهوری اسلامی ایران.....	۴۰۱
گفتار اول: تبیین ماده واحده اعطای صلاحیت به دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه کشورهای خارجی در سال ۱۳۸۷ و اصلاحات سال ۱۳۷۹.....	۴۰۱
الف) شرایط اقامه دعوی علیه دولت خارجی طبق قانون سال ۱۳۷۸.....	۴۰۲
ب) اصلاحیه سال ۱۳۷۹ اعطای صلاحیت.....	۴۰۳
گفتار دوم: بررسی قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی مصوب ۱۳۹۰.....	۴۰۵
الف) صلاحیت موضوعی.....	۴۰۶
۱- مباشرت دولت خارجی در ایراد خسارت به خواصین یاد شده در قانون.....	۴۰۶
۲- معاونت دولت خارجی در شبه جرم‌های ارتكابی از سوی اشخاص گروه‌های تروریستی.....	۴۰۷
۳- ارتكاب شبه جرم از سوی نماینده یا اشخاص و نهادهای تحت کنترل دولت خارجی.....	۴۰۸
ب) خسارت قابل حکم کردن.....	۴۰۹
ج) اموال قابل توقیف.....	۴۱۰
د) صلاحیت شخصی (خواهان‌های بالقوه).....	۴۱۱
گفتار سوم: سوابق رسیدگی علیه دولت آمریکا در دادگاه‌های ایران.....	۴۱۳
الف) دعاوی مرتبط با جنگ تحمیلی.....	۴۱۳
ب) دعاوی مرتبط با سوء رفتار نظامیان آمریکایی با ایرانیان در عراق.....	۴۱۳
ج) دعاوی مرتبط با حملات به نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس.....	۴۱۴
د) دعاوی مرتبط با سوء رفتار مقامات آمریکایی با ایرانیان در آمریکا.....	۴۱۴
هـ) دعاوی مرتبط با دخالت آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲.....	۴۱۵

مبحث دوم: ارزیابی اقدامات متقابل جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده در پرتو

حقوق بین الملل..... ۴۱۶

گفتار اول: اقدامات متقابل در حقوق بین الملل..... ۴۱۶

الف) تعریف اقدامات متقابل..... ۴۱۶

۱- طرف اقدامات متقابل..... ۴۱۷

۲- هدف اقدامات متقابل..... ۴۱۸

۳- ماهیت اقدامات متقابل..... ۴۱۹

ب) شرایط توسل به اقدامات متقابل..... ۴۲۰

۱- شرایط ماهوی..... ۴۲۰

۱-۱- نبود یک تخلف بین المللی..... ۴۲۰

۱-۲- مدت و قاعده برداشت از اقدام..... ۴۲۱

۱-۳- تناسب اقدام متقابل با تخلف بین المللی..... ۴۲۲

۲- شرایط شکلی..... ۴۲۲

۱-۲- شرط اطلاع و دعوت به همکاری..... ۴۲۲

۲-۲- ممنوعیت توسل به اقدامات متقابل در صورت رسیدگی قضایی بین دو دولت..... ۴۲۳

ج) تعهدات مستثنی از اقدامات متقابل (اقدامات مجانب منع شده)..... ۴۲۳

۱- ممنوعیت توسل به زور..... ۴۲۴

۲- تعهدات بنیادین حقوق بشر..... ۴۲۴

۳- تعهدات دارای ماهیت بشر دوستانه..... ۴۲۴

۴- تعهدات دارای خصوصیت آمره..... ۴۲۴

۵- تعهدات ناشی از آیین های حل و فصل اختلاف حاکم بین دو دولت..... ۴۲۴

۶- تعهدات مربوط به احترام به مصونیت کارکنان، اماکن، آرشوها و اسلحه های دفاعی..... ۴۲۵

د) توقف اعمال اقدامات متقابل..... ۴۲۵

گفتار دوم: ارزیابی اقدامات متقابل جمهوری اسلامی ایران از منظر حقوق بین الملل..... ۴۲۵

الف) مشروعیت توسل به اقدام متقابل جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده..... ۴۲۵

۱- ارتکاب فعل متخلفانه بین المللی توسط ایالات متحده..... ۴۲۵

۲- ضرورت اتخاذ اقدامات متقابل..... ۴۲۸

ب) اقدام متقابل قانونی دولت جمهوری اسلامی ایران..... ۴۲۸

جمع بندی..... ۴۳۱

مقدمه

روابط جمهوری اسلامی ایران با ایالات متحده آمریکا پس از پیروزی انقلاب اسلامی دستخوش تغییرات شگرفی شد. ریشه چنین تغییری در روابط این کشور از یک سو، عملکرد منفی دولت آمریکا در ایران از جمله بیست و پنج سال مداخله در امور داخلی ایران و نه تنها بسزای آن کشور در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و از سوی دیگر پیام استقلال طلبانه انقلاب اسلامی و طرح سلطه اندیشه‌های کمونیستی و لیبرالیستی بود. خوی استعماری و سلطه‌طلبی دولت آمریکا و ماهیت استقالت طلبانه جمهوری اسلامی ایران موجب تضاد منافع و تشدید اختلافات بین دو کشور گردید.

اختلافات بین جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا پس از پیروزی انقلاب اسلامی فقط به اختلافات سیاسی محدود نشده و در موارد متعددی این اختلافات جنبه حقوقی پیدا کرده است. علاوه بر دعاوی مطروحه نزد دادگاه دآوری ایران و آمریکا، می‌توان به طرح دعوی دولت آمریکا علیه دولت ایران بخاطر تسخیر سفارت آن کشور در تهران، و سه دعوی مطروحه از سوی دولت ایران علیه آمریکا به دلیل حمله ناوهای ایرانی به کشتی‌های آمریکا به سکوها نفتی ایران در خلیج فارس، سرنگونی هواپیمای مسافربری ایران بر فراز دریای سرزمینی ایران در خلیج فارس و نیز توقیف و مصادره اموال بانک مرکزی توسط محاکم داخلی آمریکا، نزد دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) اشاره کرد. اما یکی از مهم‌ترین مسائل حقوقی بین جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا مسئله دادرسی دادگاه‌های داخلی ایالات متحده علیه مقامات دولتی، نهادهای حکومتی و دولت جمهوری اسلامی ایران به بهانه حمایت از فعالیت‌های به اصطلاح تروریستی می‌باشد. این اقدامات قضایی آمریکا ریشه

در اقدامات تقنینی مراجع قانونگذاری آمریکا دارد. کنگره آمریکا در سال‌های متمادی به ویژه در سال‌های ۱۹۹۶ و ۲۰۰۸ قانون مصونیت دولت‌های خارجی (FSIA) را اصلاح نموده و زمینه را جهت طرح دعوی متعدد علیه جمهوری اسلامی ایران بابت حمایت از گروه‌های مقاومت اسلامی در خاور میانه فراهم نمود. اصلاح قانون مصونیت دولت‌های خارجی سبب شد که دعاوی متعددی علیه دولت ایران به بهانه انتساب اقدامات گروه‌های فلسطینی، لبنانی و سایر اعمال ادعایی ارتكابی توسط گروه‌های مورد حمایت دولت ایران در دادگاه‌های ایالات متحده ثبت و رسیدگی شود و دولت جمهوری اسلامی ایران و نهادهای وابسته به آن در ضعیف‌ترین و بی‌پایه‌ترین آراء دادر شده به پرداخت مبالغ قابل توجهی به عنوان خسارت ترمیمی و تنبیهی محکوم گردند. اقدامات قوه‌عننه ایالات متحده آمریکا در اصلاح قانون صلاحیت دولت‌های خارجی در موارد متعدد، و عملکرد قوه قضائیه آن کشور، در حین رسیدگی‌های قضائی محاکم داخلی علیه دولت ایران به دلیل عدم رعایت اصل مصونیت قضایی ایران از صلاحیت محاکم داخلی آمریکا، عدم رعایت قواعد انتساب فعل متخلفانه بین‌المللی به دولت ایران و صدور محکم به پرداخت خسارت تنبیهی با حقوق بین‌الملل عرفی مغایرت دارد.

جمهوری اسلامی ایران هرگز آراء صادره از سوی محاکم داخلی آمریکا را که به موجب استثناء ضد تروریستی قانون مصونیت دولت‌های خارجی صادر شده بودند، به رسمیت نشناخته و آن را مغایر با حقوق بین‌الملل قلمداد نموده است. بر همین اساس هیچ اقدامی برای برداشتن اثر حقوقی احکام صادره و پرداخت خسارات تعیین شده به عمل نیآورده است. عدم توجه دولت ایران به آراء صادره و اجراء نکردن آنان سبب شد که خواهان‌ها در مرحله اجراء دعوی توقیف و ضبط دارایی‌های ایران در قلمرو آمریکا را مطرح نمایند. آنها در دعوی مطرح شده به منظور توقیف و ضبط اموال و حساب‌های دیپلماتیک و کنسولی دولت ایران در آمریکا و یا اموال تاریخی - فرهنگی به امانت گذاشته شده نزد موسسه شرق‌شناسی دانشگاه، شبکه‌های ماهواره‌ای، تجهیزات فنی و غیره دست نیافتند؛ اما در سایر موارد از جمله پرونده پترسون محاکم آمریکا در مرحله بدوی، استیناف و حکم قطعی ۱/۸ میلیارد دلار از دارایی‌های توقیف شده بانک مرکزی را به نفع خواهان‌های پرونده صادر و دیوان عالی ایالات متحده آن را تأیید نمود. قوه مقننه و قضائیه آمریکا در دعوی مطروحه جهت اجراء آراء صادره نیز، قواعد حقوق بین‌الملل در خصوص مصونیت اموال دولت‌ها از اقدامات تأمینی (قبل از صدور رای) و اجرایی (پس از صدور رای) را که ناشی از اصل حاکمیت و استقلال دولت‌ها می‌باشد، نادیده گرفته‌اند. دیوان بین‌المللی دادگستری در فوریه ۲۰۱۲ در قضیه اختلاف بین آلمان و ایتالیا ضمن تأکید بر اصل مصونیت قضایی دولت‌ها، مصونیت اموال دولت‌ها از اقدامات اجرایی را نیز مورد تأیید قرار داد.

جمهوری اسلامی ایران در سال های گذشته در موارد متعدد یادداشت هایی را به سفارت سوئیس به عنوان حافظ منافع آمریکا در اعتراض به اقدامات تقنینی و قضائی کشور آمریکا در راستای نقض اصل مصونیت قضایی و اجرایی دولت ایران و اموال آن، ارسال داشته، اما در چارچوب مواضع رسمی کشور جز موارد معدودی در دعاوی اجرایی مانند دارایی های بانک مرکزی، در محاکم داخلی ایالات متحده آمریکا به دلیل آثار و تبعات آن و سیاسی بودن طرح چنین پرونده هایی حضور پیدا نکرده است. طرح نظرات متفاوت از سوی برخی حقوقدانان مبنی بر مفید بودن حضور در دادگاه های داخلی آمریکا به منظور طرح ایراد عدم صلاحیت محاکم آن کشور، از منظر طرح نگرش های متفاوت و تضارب آراء مفید فایده است؛ اگرچه قضیه بانک مرکزی، و آراء صادره در محاکم بدوی، تجدیدنظر و دیوان عالی کشور، اعمال چنین رویه ای را قابل تأمل می نماید.

از سوی دیگر جمهوری اسلامی ایران در پاسخ به اقدامات ایالات متحده آمریکا بر اساس اقدام متقابل (Countermeasures) و به منظور وادار کردن دولت آمریکا به رعایت تعهدات و توقف اقدامات متخلفانه خود و جبران خسارات وارده، تاریخ ۱۳۷۸/۸/۱۸ قانون «صلاحیت محاکم دادگستری برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت های خارجی» را تصویب و قانون مذکور در تاریخ های ۱۳۷۹/۸/۲۱ و ۱۳۹۰/۱۲/۱۷ جهت پاسخ به مصوبات جدید کنگره آمریکا، اصلاح گردید. این قانون به دادگستری تهران صلاحیت رسیدگی به دعاوی مدنی ناشی از افکامات خلاف حقوق بین الملل، دولت های خارجی را که مصونیت قضایی دولت جمهوری اسلامی ایران و یا مقامات رسمی را نقض نموده باشند می دهد.

همانطور که نویسنده کتاب حاضر نیز اشاره کرده است، دولت ایران کنوانسیون ۱۹۶۱ وین درباره حقوق روابط دیپلماتیک و کنوانسیون وین ۱۹۶۳ درباره حقوق روابط کنسولی را که در برگیرنده مزایا و مصونیت های دیپلماتیک و کنسولی می باشد تصویب کرده و بموجب بخشنامه های صادره قضاایه، محاکم داخلی موظف به رعایت آنان گردیده اند. علاوه بر این کنوانسیون ۲۰۰۴ سازمان ملل متحد در خصوص مصونیت قضایی دولت ها و اموال آن ها از سوی جمهوری اسلامی ایران تصویب شده، هر چند به دلیل به حصر انحصار، نه این دولت های عضو لازم الاجراء نگردیده است. طبق ماده ۹ قانون مدنی کنوانسیون های مورد اشاره در حکم قوانین داخلی بوده و در محاکم قابل استناد می باشند. اما پیشنهاد تدوین قانون جامع در حوزه مصونیت دولت ها و اموال آن ها و سران دولت ها از سوی نگارنده کتاب موضوعی است که بایستی مورد توجه قرار گرفته و جنبه های مختلف آن از سوی حقوقدانان و مراکز مطالعاتی حقوقی بحث و بررسی شود و برآیند نظرات به مراجع تصمیم گیری و قانونگذاری کشور منعکس گردد.

سخن پایانی اینکه تاکنون مقالات و کتاب‌های زیادی در خصوص اختلافات حقوقی جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا به رشته تحریر درآمده است؛ اما نوشته یا کتابی که بتواند به طور عمیق اقدامات قانونی، قضایی و اجرایی دولت آمریکا را از لحاظ تعارض با حقوق بین‌الملل به بوته نقد بکشاند کمتر یافت می‌گردد. جناب آقای دکتر محسن عبداللہی و همکاران ایشان در کتاب «دستبرد قانونی» تلاش کرده‌اند با گردآوری اقدامات تقنینی، قضایی و اجرایی ایالات متحده آمریکا در نقض مصونیت قضایی و اجرایی دولت ایران و اموال آن، تعارض این اقدامات را با قواعد حقوق بین‌الملل عرفی به استناد آراء مراجع قضایی بین‌المللی، رویه قضایی، حقوق داخلی و قوانین ملی و دکترین علمای حقوق بین‌الملل، تبیین و تشریح نمایند. انتشار چنین کتابی جهت آگاهی دانشجویان حقوق از تحولات مربوط به اصل مصونیت قضایی و اجرایی دولت‌ها و عملکرد دولت ایالات متحده آمریکا بسیار ارزشمند و قابل تقدیر بوده و می‌تواند مرجع مطلوبی برای دانشجویان و محققین محسوب گردد. اینجانب به سهم خود از گردآورندگان این اثر تشکر می‌نمایم.

سیدعباس عراقچی

زمستان ۱۳۹۵